

- По какъв начин компаниите във вашата страна могат да бъдат засегнати от пандемията на заболяването Covid-19?

Въздействието, което пандемията на Covid-19 оказва върху различните сектори от икономиката варира в зависимост от сложна комбинация от фактори, сред които неизменно попадат обхватът и степента, в която противоепидемичните мерки, прилагани на национално, областно и местно равнище, засягат различните бизнеси, както и от социално-икономическите облекчения, които се предвиждат за най-уязвимите сектори. След като подобно на други държави и българското Народно събрание обяви извънредно положение във връзка с пандемията на 13 март 2020г. – акт, който е безпрецедентен в съвременната демократичната история на България - дългосрочни последици за бизнеса предстои тепърва да бъдат определени, но отсега може да се каже, че вероятно ще зависят значително от вида и начина на работа на отделните компании. За момента отговорът на българското правителство и компетентните органи на пандемията е динамичен и се променя заедно със самото разпространение на вируса, с оглед прилагането на мерки за превенция и ограничение на разпространението на вируса, а не само реактивни мерки. Обсъждат се и различни варианти на подкрепа от държавата на най-засегнатите компании.

Най-уязвими са малките и средните предприятия и самоосигуряващите се лица, които срещат трудност при адаптирането на дейността си към режима на работа „от къщи“ (придобил популярност с англ. „home office“), както и тези, които трябва да прекратят напълно дейността си като барове, ресторанти, фитнес зали, кина и други заведения, които не предоставят стоки или услуги от първа необходимост (храна, медицински консумативи, банкови и застрахователни услуги). Сериозно засегнат е и туристическият сектор в България, не само поради претърпените загуби, но и поради очакваното намаление на приходите, породено от намалението на броя направени резервации, както и отмяната на вече направени такива. В някои региони на страната, където на местно ниво са приложени по-строги мерки, хотелите и къщите за гости са възпрепятствани да посрещнат и малкия брой останали гости, както и пред допълнителни разходи свързани с възстановяването на получени суми вследствие от форсмажорните обстоятелства.

Извънредното затваряне на граници и ограничение на свободното движение на стоки и хора води до възникването на значителни финансови рискове за всички компании, чиито дейности са свързани с транспорт, логистика и внос-износ от или към Китай, Съединените щати и останалите засегнати държави. Но засегнати са не само авиопревозвачите, автомобилните превозвачи и спедиторите, но също така изобщо всички търговци и производители. Висок остава рискът и от ангажиране на отговорност поради неизпълнение на договорни задължения за компаниите, които ще бъдат засегнати косвено от въведените от правителството мерки и които няма да имат възможност да се позоват пряко на наличието на форсмажорни обстоятелства,

предвидени съответно в техните договори или българския Търговски закон, тъй като те биха били изправени пред по-голяма трудност при доказването на причинно-следствената връзка, между форсмажорните обстоятелства и невъзможността им за изпълнение на предвидените за тях задължения, вж. по-подробно по-долу.

- **Във вашата юрисдикция ако стане невъзможно страна по договор да изпълнява предвидените за нея задължения поради събитие свързано с непреодолима сила, което се намира извън нейния контрол (напр. пандемията на заболяването Covid-19), може ли страната да прекрати договора?**

Да, дори това да не е предвидено изрично в съответния договор, в съответствие с разпоредбата на член 306 от българския Търговски закон, всяка страна, чието изпълнение е станало невъзможно поради непреодолима сила, каквато се явява пандемията на заболяването Covid-19, може да прекрати договора, ако са изпълнени следните условия:

- (1) Страната трябва да е изпълнявала добросъвестно задълженията си по договора преди настъпването на непреодолимата сила. Така например, една компания не може да прекрати договор за доставка на стоки, ако е изпаднала в забава преди Covid-19;
- (2) Непреодолимата сила е непредвидено или непредотвратимо събитие от извънреден характер; ако страната е могла да предвиди събитието или да го предотврати, то не може да се позове на това събитие за да прекрати договора;
- (3) Непреодолима сила е настъпила след като страните са сключили договора. Логичното продължение на т.2 по-горе. Тъй като страните по договорите, сключени след като СЗО обяви заболяването Covid-19 за пандемия, биха могли да предвидят последиците от създалата се ситуация, включително евентуалната им невъзможност за изпълнение, следователно не могат да прекратят договора, позовавайки се на непреодолима сила.
- (4) Страната, която не може да изпълни задълженията си по договора поради непреодолима сила, следва в подходящ срок да е уведомила писмено другата страна в какво се състои непреодолимата сила и относно потенциалните последици за изпълнението на договора.
- (5) Причинно-следствена връзка между непреодолимата сила (форсмажорното обстоятелство) и неизпълнението на страната, т.е. страната следва да бъде в

състояние да докаже, че ако непреодолима сила не беше настъпила, тя би изпълнила надлежно своите задължения.

(6) Продължителност на събитието, представляващо непреодолимата сила, която води до отпадане на интереса на страните от изпълнението на договора. Търговският закон не предоставя веднага на страните възможност да прекратят договора, а им позволява да извинят своята забава при изпълнение на задълженията им, т.е. да не носят отговорност за забавата си. Единствено в случай, че поради продължителността на форсмажорното обстоятелства забавата на страните ще бъде такава, че изпълнението на договора е практически невъзможно или страните вече нямат интерес от такова закъсняло изпълнение, те могат да прекратят договора. Например, двуседмична забава на доставката на стоки, свързани с изпълнението на договор за строителство, при който изпълнението/ строителството обикновено трае няколко години, може да не се счита за достатъчно обстоятелство за прекратяване на договора, а единствено за обстоятелство, извиняващо забавата при завършването на сградата, при условие че са налице останалите условия по-горе.

- **Във вашата юрисдикция ако изпълнението на договорните задължения на дадена страна е неблагоприятно повлияно от външно обстоятелство извън нейния контрол, без обаче изпълнението на задължението да стане напълно невъзможно, може ли страна да търси освобождаване от задължението си?**

Да, дори и да не е предвидено в самия договор, съгласно член 307 от българския Търговски закон страна, чието изпълнение е повлияно неблагоприятно, но не е станало напълно невъзможно, от непредвидено събитие може да поиска освобождаване от спазването на задълженията си. Според българското законодателство това обстоятелство не представлява непреодолима сила, а стопанска непоносимост и съдът е този, който въз основа на искането на страната може да измени или прекрати договора (за разлика от форсмажорното обстоятелство, при което страната може извънсъдебно да прекрати договора или да забави изпълнението му без да носи отговорност за забавата).

Например страна може да поиска от съда освобождаване от задълженията си по договор въз основа на стопанска непоносимост, когато дори все още да може да достави стоките съгласно договора за услуга/поръчка, в резултат на пандемията на заболяването Covid-19 разходите и за производството, доставката и/или застраховката на тези стоки са се увеличили значително по начин, който никоя от страните не е могла или не е била длъжна да предвиди към момента на сключване на договора.

- В случай, че такава възможност е налице, какви съображения трябва да бъдат направени от страните във връзка с:
 - **наличието на задължение за уведомяване, дължна ли е засегнатата страна да уведоми контрагентите си за възникналото форсмажорно обстоятелство в рамките на определен срок?**

В случай на прекратяване на договор въз основа на форсмажорно събитие - да, страната е длъжна да уведоми контрагентите си в подходящ срок. Ако не е предвидено в договора, тъй като законът не предвижда обективни критерии какво представлява „срок“, дали уведомлението е дадено в такъв или не се решава от съдилищата за всеки конкретен случай.

В случай на стопанска непоносимост няма изисквания за уведомяване, тъй като страната не се обръща към насрещната страна, а изпраща искането си до компетентните съдилища, които да се произнесат като изменят/прекратят договора или не.

- **наличие на причинно-следствена връзка, дължна ли е засегнатата страна да докаже, че би изпълнила договорните си задължения, ако форсмажорното събитие не беше възникнало?**

В случай на прекратяване на договор въз основа на форсмажорно събитие - да, изисква се наличието на пряка причинно-следствена връзка между форсмажорното събитие и невъзможността на страната да изпълни задълженията си (обстоятелства, при които такава връзка се презумира, могат да бъдат включена в договора, за да се прехвърли върху другата страна тежестта на доказване).

В случай на прекратяване/изменение на договор на основата на *стопанска непоносимост* - не само събитието трябва да е причинно-обвързано с неблагоприятно въздействие върху изпълнението на страната, но и страната трябва да докаже, че изпълнението на задълженията ѝ по договора е засегнато неблагоприятно до степен, в която се намира в противоречие със справедливостта и добросъвестността.

- **наличие на задължение за смекчаване на последиците от събитието, дължна ли е засегнатата страна да докаже, че е предприела конкретни мерки, за да избегне въздействието на форсмажорното събитие, доколкото е било възможно?**

За да може определено обстоятелство да се квалифицира като форсмажорно (непреодолима сила), то обикновено се намира извън контрола на неизправната страна, правейки изпълнението напълно невъзможно. В този случай е практически

невъзможно страната да положи каквито и да било усилия за смекчаване на последиците от събитието, тъй като те са извън нейния контрол. Същото в различна степен е валидно за случаите на стопанска непоносимост, посочени като основание за прекратяване на договор - разходите за всякакви мерки за смекчаване на последиците от събитието, които биха били толкова значими по своя характер, че променят икономическата същност на договора, доколкото противоречат на добросъвестността и справедливостта.